

บทคัดย่อ

บ้านปูเต๋อเป็นชุมชนชาวปกากะญอที่ยังคงมีช้างเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ แต่ด้วยข้อจำกัดด้านพื้นที่ รายได้ ในการเลี้ยงช้างจึงทำให้ชุมชนสนใจในการแก้ไขปัญหาผ่านการจัดทำพื้นที่การเรียนรู้ช้างตามวิถีชีวิตของคนปกากะญอ ภายใต้แนวความคิดที่ว่า “คน ช้าง ป่า” อยู่ร่วมกันอย่างสมดุล งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ทบทวนสถานการณ์ความเหมาะสมของพื้นที่ระบบนิเวศน์ที่สอดคล้องกับเงื่อนไข ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงช้างในปัจจุบัน ศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการเลี้ยงช้างด้วยวัฒนธรรมปกากะญอบ้านปูเต๋อ ค้นหาแนวทางการจัดการ “คนอยู่ได้ ช้างอยู่ได้ ป่าอยู่ได้” ที่มุ่งสู่การสร้างมูลค่าเพิ่ม เศรษฐกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ ศึกษาการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ช้างตามภูมิปัญญาปกากะญอ โดยเก็บข้อมูลการวิจัยจากการศึกษาดูงานพื้นที่ที่มีการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการตนเอง การสร้างแรงบันดาลใจจากชุมชนเครือข่ายชุมชนปกากะญอจากทั้งในและนอกพื้นที่ การจัดเวทีการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม การจัดเวทีเสวนาหาแนวทางในการสร้างความร่วมมือหน่วยงานรัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเครือข่ายชุมชนปกากะญอ ผลการศึกษาได้นำเสนอตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ การทบทวนสถานการณ์ความเหมาะสมของพื้นที่เลี้ยงช้าง จากการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ตามเกณฑ์เงื่อนไขความต้องการของชุมชน ประกอบไปด้วย ได้แก่ ระยะทางห่างจากหมู่บ้าน ขนาดพื้นที่ ลักษณะทางกายภาพ องค์ประกอบพื้นที่สำหรับเลี้ยงช้าง แหล่งน้ำ พืชอาหารช้าง เอกสารสิทธิ์และอำนาจการบริหารจัดการพื้นที่ การใช้ประโยชน์ของพื้นที่ และความเหมาะสมต่อการพัฒนาเป็นศูนย์ช้าง ชุมชนได้มีมติเลือกพื้นที่เจ้าของช้าง เป็นพื้นที่ศูนย์เรียนรู้การเลี้ยงช้างตามภูมิปัญญาปกากะญอบ้านปูเต๋อ การศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการเลี้ยงช้าง พบว่าคนที่มีช้างหรือเป็นเจ้าของช้าง เมื่อมีอายุมากแล้วจะมีการมอบช้างให้กับบุตรชาย เนื่องจากบุตรชายนั้นเมื่อแต่งงานแล้วจะต้องใช้ช้างในการเดินทางไปเยี่ยมบ้านของคู่สมรส และหากมีลูกเป็นผู้ชายมากกว่า 1 คน ลูกชายคนโตจะเป็นผู้ได้รับช้างเป็นมรดก ถูกต้องตามกฎหมาย การค้นหาแนวทางการจัดการ “คนอยู่ได้ ช้างอยู่ได้ ป่าอยู่ได้” ได้มีการตั้งชื่อของศูนย์ชื่อว่า “ศูนย์เรียนรู้การเลี้ยงช้างปกากะญอบ้านปูเต๋อ” การออกแบบโครงสร้างของศูนย์ช้างนั้นได้มีการแบ่งบทบาทหน้าควมรับผิดชอบภายในศูนย์ฯ และมีกลุ่มแม่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการต้อนรับและจัดเตรียมอาหาร ภายในศูนย์เรียนรู้การเลี้ยงช้าง ปกากะญอบ้านปูเต๋อ ได้มีกิจกรรมในศูนย์ทั้งหมด 5 ฐาน ได้แก่ ฐานให้อาหารน้องช้าง ฐานอาบสพโคลนร่วมกับน้องช้าง ฐานอาบน้ำร่วมกับน้องช้าง ฐานดำสมุนไพรเพื่อสุขภาพน้องช้าง ฐานปลูกอาหาร ทำฝาย ปลูกต้นไม้ การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรต่างๆ โดยได้ไปศึกษาดูงานมูลนิธิอนุรักษ์ช้างและสิ่งแวดล้อม ได้มีการพูดคุย เรื่องความร่วมมือที่จะเกิดขึ้น ผลจากกระบวนการวิจัยสามารถนำมาสร้างทางเลือกและการสร้างมูลค่าเพิ่มของการใช้วิถีวัฒนธรรมของคนเลี้ยงช้างปกากะญอ การสร้างอาชีพที่สอดคล้องเหมาะสมสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มเศรษฐกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ต่อไป